

การศึกษาพัฒนาการของอุตสาหกรรมตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย และแนวทางการพัฒนาเพื่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน

The evaluation on Thai's Superhero industry and the development perspective for a long term domestic success

วรรณยศ บุญเพิ่ม¹, เอกลักษณ์ โภคกรพิชญ์ไพบุคลย์² และ ไตรรัตน์ สิทธิกุล³

Wannayos Boonperm, Akekalak Poksupphiboon and Trirath Sithitool

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มี จุดประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและรวบรวมประวัติของตัวละครแนวซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย 2) เพื่อการจำแนกประเภทของตัวละครแนวซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย 3) เพื่อศึกษาแนวทางที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนาอุตสาหกรรมตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย โดยใช้ระเบียบการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการทบทวนวรรณกรรมและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ผลิตตัวละครแนวซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย จำนวน 6 ท่าน เพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางในการออกแบบซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยให้ประสบความสำเร็จ โดยผลจากการวิจัยพบว่า ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยสามารถสืบค้นได้ทั้งหมด 43 ตัว และสามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ประเภท ได้แก่ 1)ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในหนังสือภาพและหนังสือการ์ตูน 2) ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในภาพยนตร์ 3)ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในละครโทรทัศน์ 4) ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในงานโฆษณา 5) ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในการแสดงสด 6) ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในภาพยนตร์แอนิเมชัน และพบแนวทางการพัฒนาเพื่อความสำเร็จของตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยที่น่าสนใจทั้งหมด 5 แนวทาง ได้แก่ 1) ควรมีการวางแผนอย่างเป็นระบบบนรากฐานการคิดแบบอุตสาหกรรมซูเปอร์ฮีโร่แบบครบวงจร 2) ผู้ลงทุนควรมีความเข้าใจและเชื่อมั่นในธรรมชาติและวงจรการพัฒนาของตัวละครซูเปอร์ฮีโร่ 3)

ควรมีการออกแบบภาพลักษณ์ที่มีความเป็นสากล 4) เนื้อเรื่องต้องสามารถเข้าถึงผู้บริโภคและมีความสัมพันธ์กับบริบทของวัฒนธรรมสมัยนิยมของไทย 5) ผู้บริโภคควรมีทัศนคติที่เปิดกว้างต่อตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย

คำสำคัญ : ซูเปอร์ฮีโร่ / สัญชาติไทย / อุตสาหกรรมสร้างสรรค์

Abstract

In recent days a Superhero industry is one of the most profitable industries worldwide. However, not every country can create their own successful superheroes. Thailand is one of the countries that local superheroes could not break into their own mainstream market. From this problem this study aims to find the solution to improve Thai's Superhero industry in order to break through the general domestic market. To reach this goal, this study focuses on 3 objectives which include 1) a research on an evolution of Thai Superhero in order to understand the big picture of its history. 2) an analysis on the classification on Thai's Superhero and 3) a research study on a developing solution to improve the Thai's Superhero industry. This study used a qualitative

¹ อาจารย์ประจำสาขาคอมพิวเตอร์มัลติมีเดียและธุรกิจไซเบอร์ วิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² อาจารย์ประจำสาขาคอมพิวเตอร์มัลติมีเดียและธุรกิจไซเบอร์ วิทยาลัยนวัตกรรมการสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

³ ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม

research by combining the literature review and in-depth interview method on six well-known Thai's superhero designers and producers to answer these three objectives. The results show that 43 Thai superheroes were created between 1957-2018 which can be separated into six categories include 1) Thai superheroes on comic books 2) Thai superheroes on movies 3) Thai Superheroes on TV Series 4) Thai Superheroes on commercial campaigns 5) Thai Superheroes on live events and 6) Thai Superheroes on animation. Furthermore, from this study we can conclude that Thai Superheroes need these 5 perspectives to be successful in the domestic market. First, Thai superhero projects need to be planned under the fundamental of superhero industry not in other industry such as movie industry. Second, the investors of superhero project need to understand the nature of superhero's life circle which takes time to develop longer than other industries. Third, the design of Thai Superhero should focus on the contemporary style that match the standard of international aesthetic. Fourth, the storylines need to be related with a popular culture of Thai people's lifestyle. Lastly Thai people need to support our own superhero and do not underestimate them.

Keyword : Superhero / Thai pop Culture / Creative Industries

บทนำ

ธุรกิจเกี่ยวกับ “ซูเปอร์ฮีโร่” กำลังเป็นปรากฏการณ์ที่ทั่วโลกให้ความสนใจเป็นอย่างมาก หากแต่ในประเด็นของความสนใจนั้นกลับไม่ใช่เฉพาะในเรื่องของความบันเทิง ความสนุกเร้าใจ หรือเพียงความตื่นเต้นกับพลังอันเหนือมนุษย์ของเหล่าซูเปอร์ฮีโร่เท่านั้น แต่ความมั่งคั่งทางธุรกิจและเม็ดเงินรายได้มหาศาลก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่นักลงทุนต้องหันมาให้ความสนใจกับเหล่าอดมนุษย์ที่ได้ก้าวผ่านโลกในจินตนาการของเยาวชนมาสู่โลกของความจริงที่มุ่งเน้นสาระของเงินตรา โดยรายได้จากตัวละครเหล่านี้โดยมากได้มาจากการขายลิขสิทธิ์ต่างๆ ของตัวละครไม่ว่าจะเป็น ชื่อ (Names) ภาพลักษณ์ตัวละคร (Characters) ตราสัญลักษณ์ (Trademarks) หรือการจัดจำหน่ายสินค้าต่างๆ ไม่ว่าจะ

เป็น นิตยสารการ์ตูน ภาพยนตร์แอนิเมชัน ของเล่น ของสะสม เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย อาหาร เกม และสินค้าอื่นๆ อีกมากมายที่พร้อมจะปรากฏลักษณะหรือสัญลักษณ์ต่างๆ ของตัวละคร (Marvel.com, 2016) จนกระทั่งสามารถที่จะกล่าวได้ว่า อุตสาหกรรมตัวละครซูเปอร์ฮีโร่ นั้น สามารถสร้างความมั่งคั่งให้กับธุรกิจได้เป็นอย่างมาก

ประเทศไทยเป็นอีกหนึ่งประเทศที่มีความนิยมในตัวละครแนวซูเปอร์ฮีโร่ โดยพัฒนาการด้านตัวละครแนวซูเปอร์ฮีโร่ของไทยนั้นเริ่มต้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2500 กับตัวละครซูเปอร์ฮีโร่ตัวแรกที่มีชื่อว่า “จอมอกินหาร” โดยฝีมือการวาดของ ชุมพร แก้วสาร หรือที่รู้จักกันในนามปากกาว่า “หลังฉาก” โดยมีความยาวเพียงแค่ 19 หน้าเท่านั้นก็ต้องปิดตัวลง เพราะคุณ ชุมพร แก้วสารได้จากไปอย่างกะทันหันจากอุบัติเหตุรถชน ด้วยสาเหตุนี้ทางสำนักพิมพ์จึงได้มอบหมายให้ คุณจุก เบี้ยวสกุล หรือ จุลศักดิ์ อมรเวช ทำการเขียนนิยายภาพชุดนี้ต่อไป

ที่มา: http://book2plus.weloveshopping.com/store/product/view/จอมอกินหาร_ตอน_กลุ่มปฐมพี_ภาคสอง_ปี_2499_ทรง_คุณค่าน่าสะสม_-23455498-th.html

จากจุดเริ่มต้นดังกล่าวตัวละครแนวซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยได้พัฒนาต่อเนื่องกันมายาวนานถึงกว่า 60 ปี ถ้ามองจากความนิยมซูเปอร์ฮีโร่จากต่างประเทศเป็นกระแสหลัก อาทิ สหรัฐอเมริกา และประเทศญี่ปุ่น โดยซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยทำได้แค่เพียงคอยสอดแทรกอยู่บ้างในบางโอกาสและบางช่วงเวลา หากแต่ตัวละครแนวซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยนั้นกลับไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร และไม่แพร่หลายเทียบเท่าซูเปอร์ฮีโร่จากต่างแดน

ความนิยมของซูเปอร์ฮีโร่จากต่างประเทศยังก่อให้เกิด

เกิดความชะงักในการพัฒนาอุตสาหกรรมตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในบางช่วงเวลา ดังเช่นยุคทองของการตูนซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติญี่ปุ่นในช่วง พ.ศ. 2510 ซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างมากทั้งในสื่อโทรทัศน์และหนังสือการ์ตูนจนทำให้ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในยุคนั้นต้องหยุดการพัฒนาลงเกือบทั้งหมดในทันที (คุระทอง, 2553)

จากประเด็นความสำเร็จของอุตสาหกรรมตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยตามที่กล่าวมานั้น ได้นำพาไปสู่การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ที่มุ่งเน้นการศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาของอุตสาหกรรมตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาต่อไปในอนาคต โดยการศึกษาวิจัยในครั้งนี้เริ่มจากการศึกษาและรวบรวมประวัติของซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยทั้งหมด และจึงทำการจัดประเภทหมวดหมู่เพื่อให้สามารถเข้าใจในภาพรวมของอุตสาหกรรมตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยได้อย่างชัดเจนและเป็นระบบ จากนั้นจึงทำการเลือกผู้ให้สัมภาษณ์และทำการเก็บข้อมูล ก่อนที่จะทำการวิเคราะห์และสรุปผลเป็นขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งผลของการวิจัยในครั้งนี้คาดหวังที่จะช่วยการยกระดับอุตสาหกรรมตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยให้สามารถแข่งขันกับตัวละครซูเปอร์ฮีโร่จากต่างประเทศได้อย่างทัดเทียม และสามารถสร้างความนิยมในระดับกระแสหลักในกลุ่มผู้นิยมตัวละครซูเปอร์ฮีโร่ในประเทศไทย ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นพื้นฐานในการเรียนการสอนเกี่ยวกับการออกแบบตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย ทั้งในด้านการออกแบบตัวละคร และการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย

จุดประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาและรวบรวมประวัติของตัวละครแนวซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย
- 2) เพื่อการจำแนกประเภทของตัวละครแนวซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนาอุตสาหกรรมตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้ใช้รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth-Interview method) จากผู้ผลิตหรือผู้ออกแบบซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย ผสานกับการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อสรุปเป็นผลตามจุด

ประสงค์ของการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ผลิตตัวละครแนวซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยจำนวน 6 ท่าน ซึ่งประกอบด้วย

दनัย สมุทรโคจร นักแสดงละครเรื่องยอดมนุษย์ตาบเทวดาและสุดยอดแฟนพันธุ์แท้แห่งปี 2549 ในหมวดซูเปอร์ฮีโร่ และเป็นผู้แต่งหนังสือการ์ตูน The Mavericks โดยในปี พ.ศ. 2561 ดนัย สมุทรโคจร ยังเป็นผู้จัดนิทรรศการ Asia Comic Con 2018 ณ ศูนย์การค้าสยามพารากอน บัดจิต ทองดี ผู้กำกับภาพยนตร์ไทย นักเขียนบทภาพยนตร์ และผู้ควบคุมการสร้าง เป็นผู้กำกับภาพยนตร์เรื่อง “ยอดมนุษย์เหล็กไหล” ในปี พ.ศ. 2549

ราม ถนัดพจนามาศย์ ผู้กำกับภาพยนตร์ นักเขียนบทภาพยนตร์ และฝ่ายศิลป์ โดยมีผลงานภาพยนตร์เรื่อง “เหยี่ยวพิฆาต” ในรูปแบบวิดีโอซีดี

ทวีวัฒน์ คงคะศิลป์ ผู้สร้างซูเปอร์ฮีโร่ไทยยุคบุกเบิก เรื่อง “อัศวินสยาม”

อภิณัย ประดิษฐ์ ผู้แต่งและนักวาดหนังสือการ์ตูน เรื่อง “นักกวาดล้างทรชน Dark Sweeper” ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2559 โดย บริษัท สยามอินเตอร์คอมิกส์

ศิริเดช ศิริสมบูรณ์ ผู้กำกับและนักออกแบบละครโทรทัศน์เรื่อง Sport Ranger ขบวนการมนุษย์ไฟฟ้าห่าสี ชุดแรกของประเทศไทย

คำนิยามของตัวละครแนวซูเปอร์ฮีโร่

ซูเปอร์ฮีโร่ หมายถึง บุคคลที่กระทำการเยี่ยงวีรบุรุษด้วยการใช้ความสามารถที่เหนือกว่าความสามารถตามปกติของมนุษย์ หรือกล่าวได้ว่า ซูเปอร์ฮีโร่นั้นจะต้องมีพลังหรือความสามารถที่มากกว่าปกติธรรมดาของมนุษย์ทั่วไปหรือที่เรียกกันว่า “ยอดมนุษย์” มนุษย์ที่มีจิตใจดีและมุ่งมั่นที่จะกระทำการเยี่ยงวีรบุรุษนั้นหากมิได้กระทำการด้วยพลังที่เหนือมนุษย์แล้วนั้น จะไม่สามารถที่จะนับได้ว่าเป็น ซูเปอร์ฮีโร่ เพราะไม่เช่นนั้น ตำรวจ ทหาร หรืออาสาสมัครต่างๆ ก็จะถูกนับว่าเป็นซูเปอร์ฮีโร่แทบทั้งหมด (Lee, 2013, Loeb and Morris)

จากบทความเรื่อง Heroes and Superheroes: from myth to the American comic book ได้ระบุว่าตามพื้นฐานแล้วนั้น “ฮีโร่” หมายความว่าบุคคลที่ยอมทุ่มเทกำลังความสามารถอย่างเต็มที่เพื่อจุดประสงค์บางอย่าง ซึ่งเหมือนกับซูเปอร์ฮีโร่ทุกประการ หากแต่ซูเปอร์ฮีโร่นั้นจะต้องมีพลังหรือความสามารถพิเศษแตกต่างจากมนุษย์ทั่วไปอย่างชัดเจน โดยซูเปอร์ฮีโร่ในนิยามของงานวิจัยดังกล่าวได้ระบุไว้ในข้างต้นว่า พลังหรือความสามารถของ

ซูเปอร์ฮีโร่เหล่านั้นจะต้องเป็นพลังหรือความสามารถที่สามารถอธิบายได้ด้วยวิทยาศาสตร์ และไม่ใช่ว่าพลังจากเวทมนตร์ ซึ่งหากเป็นพลังจากเวทมนตร์แล้วนั้นจะไม่นับเป็นซูเปอร์ฮีโร่ (Superhero) หากจะนับเป็นฮีโร่ในด้านานหรือเรื่องเล่าปรัมปรา (Mythological hero) เสียมากกว่า (Winterbach, 2006)

จากหนังสือเรื่อง The Hero with a Thousand Faces โดย Campbell (1993) ได้นำเสนอลักษณะของรูปแบบเนื้อเรื่องการผจญภัยของความเป็นซูเปอร์ฮีโร่เอาไว้ โดยทำการแบ่งช่วงของเนื้อเรื่องออกเป็นทั้งหมด 3 ช่วง ได้แก่ 1. ก่อนการเริ่มต้นการผจญภัย (the Departure) ซึ่งจะเป็นการเล่าถึงภูมิหลัง หรือภาพรวมของตัวละครก่อนจะเริ่มต้นเข้าสู่การเป็นซูเปอร์ฮีโร่ 2. การเริ่มต้นเข้าสู่การเป็นซูเปอร์ฮีโร่ (the Initiation) ซึ่งรวมถึงการได้มาซึ่งพลังพิเศษ การพัฒนาพลังพิเศษ หรือกล่าวได้ว่าเป็นช่วงของการสร้างตัวละครจนสมบูรณ์แบบ และ 3. คือการกลับมาเริ่มผจญภัย (the Return) ซึ่งเป็นเนื้อเรื่องเมื่อตัวละครได้พัฒนาเป็นซูเปอร์ฮีโร่ที่สมบูรณ์แล้ว และเริ่มต้นการผจญภัย (Campbell, 2008)

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการนิยามความเป็นตัวละครแนว “ซูเปอร์ฮีโร่” งานวิจัยในครั้งนี้จึงได้สรุปความว่า “ซูเปอร์ฮีโร่” นั้นหมายความว่า บุคคลที่กระทำการเชิงวีรบุรุษด้วยการใช้ความสามารถที่เหนือกว่าความสามารถตามปกติของมนุษย์ โดยมีลักษณะที่มาของพลังหรือความสามารถพิเศษที่เป็นเหตุเป็นผล มีขั้นตอนการได้มาซึ่งพลังความสามารถและมีการพัฒนาพลังความสามารถจนเหนือความเป็นมนุษย์หรือกล่าวได้ว่าเป็น “ยอดมนุษย์” และมีสาเหตุของการเริ่มเป้าหมายของการผจญภัยอย่างชัดเจน

ด้านวีรบุรุษ หรือฮีโร่ ที่ไม่มีพลังพิเศษเหนือมนุษย์ จึงไม่ถูกนับว่าเป็นยอดมนุษย์แต่อย่างใด โดยจากการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าสื่อในประเทศไทยนั้นได้มีการนำเสนอตัวละครแนววีรบุรุษที่มีความใกล้เคียงกับตัวละครแนวซูเปอร์ฮีโร่อยู่มาก โดยมีลักษณะสำคัญเป็นตัวละครที่เป็นมนุษย์ธรรมดา หากแต่ด้วยสถานการณ์จำเป็นหรือปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ได้ส่งผลบังคับให้ตัวละครเหล่านี้ต้องต่อสู้เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และสังคม โดยใช้ศิลปะการต่อสู้และอาวุธอย่างเช่นมนุษย์ธรรมดาสามารถฟังกระทำได้ หากแต่อาจมีประสิทธิภาพที่มากกว่าเพียงเท่านั้น และกระทำการปกปิดใบหน้าของตัวเองเอาไว้เพื่อเป็นการอำพราง โดยกลุ่มตัวละครเหล่านี้ได้ถูกระบุเรียก

ว่าเป็นตัวละครแนว “มนุษย์หน้ากาก” ซึ่งปรากฏพบมากในภาพยนตร์และละครโทรทัศน์ เช่น อินทรีสีแดง เหาแดง เขียวพิษ โมงแดง จระเข้พาดหาง เขียวรัตติกาลและอื่นๆ (กณัดพจนานาตย์, 2561)

ดังรายละเอียดที่กล่าวมานี้ตัวละครแนว “นักสู้หน้ากาก” จึงไม่นับเป็นซูเปอร์ฮีโร่เพราะไม่ได้มีพลังพิเศษที่เหนือมนุษย์ธรรมดาจึงไม่ได้ถูกกล่าวถึงในงานวิจัยเล่มนี้ รายละเอียดนัก หากแต่อาจมีเพียงการกล่าวถึงเพื่อประกอบเนื้อหาหลักของการวิจัยครั้งนี้ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

ประวัติและประเภทของตัวละครแนวซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย

จากการศึกษาและรวบรวมประวัติของตัวละครแนวซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยสามารถสืบค้นได้ทั้งหมด 43 ตัว และสามารถแบ่งออกได้เป็น 6 ประเภทได้แก่ 1) ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในหนังสือภาพและหนังสือการ์ตูน 2) ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในภาพยนตร์ 3) ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในละครโทรทัศน์ 4) ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในงานโฆษณา 5) ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในการแสดงสด 6) ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในภาพยนตร์แอนิเมชัน โดยมีรายละเอียดในทั้งหกประเภทดังต่อไปนี้

1. ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในหนังสือภาพและหนังสือการ์ตูน

เป็นประเภทของซูเปอร์ฮีโร่ที่มีมากที่สุดและเก่าแก่ที่สุด เพราะ “จอมอภินิหาร” ซูเปอร์ฮีโร่ตัวแรกของประเทศไทยก็เริ่มจากการนำเสนอในรูปแบบหนังสือภาพ หากแต่โดยมากซูเปอร์ฮีโร่ไทยในหนังสือภาพและหนังสือการ์ตูนนั้นมักจะมีการพิมพ์อย่างไม่ต่อเนื่อง บ้างออกมาเพียงไม่กี่ตอนตอนก็ปิดตัวลง บ้างก็โดนลดจำนวนตอนลงเพื่อให้เรื่องจบได้เพราะขาดทุน ทำให้ขาดการนำเสนอและพัฒนาตัวละครอย่างต่อเนื่อง หรือถูกกำหนดให้เขียนในจำนวนเล่มที่จำกัด เช่น นักกวาดล้างทรชน Dark Sweeper ที่ถูกลดจำนวนเล่มลงจากจำนวน 9 เล่มเหลือเพียง 3 เล่มเท่านั้น โดยเรื่องที่พิมพ์ได้ครบชุดตามแผนการนั้น โดยมากก็พบเพียงเรื่องขนาดสั้นไม่เกิน 4 เล่มเท่านั้น มีเพียงเรื่องซูเปอร์หน่อไม้ แสบนี้ไม่มีเบรค เท่านั้นที่สามารถเขียนและตีพิมพ์ติดต่อกันยาวนานได้เกินสิบปี และมีจำนวนเล่มมากเกินกว่า 40 เล่มติดต่อกัน ซึ่งปัญหาโดยมากที่พบ เกิดจากการเข้ามาของหนังสือการ์ตูนจากประเทศญี่ปุ่น ที่มักจะเข้ามาสร้างความนิยมเป็นระยะ จนซูเปอร์ฮีโร่ไทยไม่สามารถต้านทานกระแสได้

ตารางที่ 1 ชุดเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในหนังสือภาพและหนังสือการ์ตูน

ปี	ชื่อเรื่อง	ผู้แต่ง/ผลิต/กำกับ
2550	จอมอภินิหาร	ชุมพร แก้วสาร
2550	อัศวินสายฟ้า	พ.บางพลี
2503	สาวน้อยอภินิหาร	จุลศักดิ์ อมรเวช (จุก เบี้ยวสกุล)
2519	อัศวินสยาม	ทวีพัฒน์ คงคะศิลป์
2520	แอนดรอยด์ตราก้อน	ไพโรจน์ ประกาสมุทร (พร)
2530-2540	ไอ้แมลงสาบ	ภักดี แสนทวีสุข (ต่าย ขายหัวเราะ)
2537	สายฟ้า	ตูตู (TUTU)
2537	Alsuit	นรงค์ เฮ็งสวัสดิ์
2537	หน้ากากสุรียัน	เดชาชาติ เทียนเสมอ
2537	นักรบไร่ชาวดิน	วัชรระ ส่งสมบุญ
2538	มั่วๆ แมน	อภิชาติ
2541	สาวน้อยฟังพอน	Zen
2542	Inspector Kids มือปราบจิ๋วแจ๋ว	ภาสกร กฤษสมัย
2544	ซูป(เปอร์)หน่อไม้ แสบนี้ไม่มีเบรค	อดิศักดิ์ พงศ์สัมพันธ์
2550	อสูรศาสตรา	ธนรัตน์ ไทยพานิช
2548	หนูแมน Chalanjor	วัฒนา บัชชาบุตร
2549	กบินทร์แมน	กฤษฎา บุญศรี (บก. หนวด)
2550	ยันต์แมน	ชัยยันต์ สุยะเวช (ตาโปน)
2556	The Mavericks	दनัย สมุทรโคจร
2557	แมลงสาบ	นายห้าง คอมิกส์
2559	กาแลคติก	คเชนทร์ แสงวิสุทธิ
2559	นาคา เกราะยุทธ์ทะยานฟ้า	อินทร์รัชช พิพรรณนวรรกุล (HATA)
2559	หน้ากากสุริยะ	สุรียา คงคาน้อย
2559	เงาพายุ	Warin Thana
2559	Brave Kingdom	Kingdom Come Studyo
2559	นักกวาดล้างทรชน Dark Sweeper	อภินัย ประดิษฐ์

2. ซุปเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในภาพยนตร์

ซุปเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในภาพยนตร์นั้นยังถือว่าไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยเฉพาะภาพยนตร์ที่เข้าฉายในโรงภาพยนตร์ จากการศึกษาพบว่าปัญหาของซุปเปอร์ฮีโร่ไทยที่เข้าฉายในโรงภาพยนตร์นั้นต้องมีอัตราการแข่งขันสูงเมื่อเปรียบเทียบกับซุปเปอร์ฮีโร่จากต่างประเทศ ซึ่งได้สร้างมาตรฐานและความคาดหวังให้แก่ผู้ชม โดย บัณฑิต ทองดี ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งในการให้สัมภาษณ์ว่า “ผู้ชมมักคาดหวังสิ่งที่เกิดขึ้น คือในเมื่อต้องจ่ายเงินเท่ากัน เขาก็อยากเห็นสิ่งที่คาดหวัง ถ้าจะสร้างก็ต้องทำให้ถึงความคาดหวังของเขา” นอกจากนี้ปัญหาของกลุ่มลูกค้าก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้ซุปเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในภาพยนตร์นั้นยังไม่ประสบผลสำเร็จ โดย ศิริเดช ศิริสมบูรณ์ ได้กล่าวไว้ว่า “คือฮีโร่ไทยตอนนี้ผมบอกได้เลย ใครคิดจะทำ มันเป็น Niche Market ไม่ Mass อย่าไปคิดถึง Mass” ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ บัณฑิต ทองดี ที่ระบุถึงกลุ่มผู้เสพซุปเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยว่า “คนไทยมีแค่จำนวนแค่หยิบมือที่ผูกพันจริงๆ แล้วมีกำลังที่จะมาอุดหนุนเรา มันมีแค่นี้ แค่ไม่ถึง 0.001 เปอร์เซ็นต์ของประเทศไทย มันไม่คุ้มเป็นธุรกิจ” โดยมุมมองของทั้งสองท่านได้สะท้อนให้เห็นภาพว่า ผู้บริโภคที่มีความชอบและยอมจ่ายความบันเทิงจากซุปเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยนั้นมีจำนวนน้อย และเมื่อต้องจ่ายเงินค่าซื้อตัวภาพยนตร์ในจำนวนที่เท่ากัน ผู้บริโภคส่วนมากก็เลือกที่จะเสพภาพยนตร์ซุปเปอร์ฮีโร่ที่ตอบโจทย์ความคาดหวังของเขาได้ดีนั่นเอง แตกต่างจากซุปเปอร์ฮีโร่ในยุคที่ทุกบ้านมีเครื่องเล่นวิดีโอซีดีหรือที่เรียกกันว่าหนังแผ่น ที่ประสบความสำเร็จมากกว่าด้วยเหตุผลจากทุนสร้างที่ต่ำกว่าภาพยนตร์เพื่อเข้าฉาย

ตารางที่ 2 ซุปเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในภาพยนตร์

ปี	ชื่อเรื่อง	ผู้แต่ง/ผลิต/กำกับ
2547	เหยี่ยวพิฆาต	ราม ถนัดพจนามาศย์
2547	นางพญาแมงป่องดำ	อารี สมิธัญ
2549	มนุษย์เหล็กไหล	บัณฑิต ทองดี

3. ซุปเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในละครโทรทัศน์

นับว่าเป็นประเภทของซุปเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างสูง หากแต่เป็นความสำเร็จในรูปแบบของงานละครโทรทัศน์เพียงเท่านั้น มิใช่เป็นความสำเร็จใน

ในโรงภาพยนตร์เป็นอย่างมาก และราคาจัดจำหน่ายที่อยู่ในระดับไม่แพง จนสามารถเข้าถึงผู้บริโภคได้ทุกระดับ ตัวอย่างเช่น เรื่องนางพญาแมงป่องดำ (Scorpion Warrior) ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างมากในช่วงปี พ.ศ. 2547 จนมีการสร้างภาคต่อออกมาอีกถึง 3 ภาคด้วยกัน

ภาพที่ 2 ตัวละครนางพญาแมงป่องดำที่ได้ขึ้นปก

นิตยสารภาพยนตร์บันเทิง

ที่มา: http://2g.pantip.com/cafe/book_stand/pappayonbunterng/470324-470330.html

ซึ่งระดับราคาที่แพงนี้เอง ที่ทำให้ความคาดหวังของผู้บริโภคนั้นไม่ได้สูงเมื่อเทียบกับภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์ที่ต้องจ่ายเงินในจำนวนเท่ากับภาพยนตร์จากต่างประเทศ

รูปแบบของอุตสาหกรรมซุปเปอร์ฮีโร่ครบวงจร โดย บัณฑิต ทองดี ได้ชี้แจงว่า “ละครดูฟรีและก็คือดูฟรี อะไรมันก็ง่ายหมดคือดูฟรี ประสบผลสำเร็จ เรตติ้งดี คนดูก็ไม่คาดหวังมากเพราะมันฟรี ช่อง 7 เนี่ยเขาก็มีฐานผู้ชมเป็นชาวบ้าน

เขาก็เปิดดู ก็ดูสนุกถ้าไปเลือกทำฉายโรงจะมีคนดูใหม่ ไม่มี
 หรอก มันแค่ประสบความสำเร็จด้านเรตติ้งก็โอเค ทุกคน
 ทำทำนักสู้พันธุ์ขาวเหนียวได้ใหม่ ทุกคนเอาทำไปเลียนแบบ
 ตามถนนหรือเปล่า แบบคือไม่มีนะ เพราะดูแต่เรตติ้งครับ
 ที่ประสบความสำเร็จคือเขามีเรตติ้ง คือเขาดูละครอยู่แล้ว
 พอเอามาฉายให้ดูก็ยิ่งดู ดูช่อง 7 อยู่แล้ว และฉายเวลานี้
 เขาก็ดูช่อง 7 ฉายเป็นหนังละครก็ดู เพราะฉะนั้นมันจำเป็น
 ที่จะต้องดูเพราะติดช่อง สนุกใหม่ สนุกโอเค มันก็เลือก
 ฮีโร่ปรัมมารเหมือนตำรวจปราบผู้ร้าย แต่เขาไม่รู้สึกรว่า
 อื่นในความเป็นฮีโร่ เรามีนักสู้ดาบเทวดา วันรุ่งขึ้นเด็กหาก
 ระดาบมาตัดหน้าากกใส่เล่นกันใหม่ ไม่มี มันไม่ได้เกิด
 ขึ้น” ศิริเดช ศิริสมบูรณ์ ได้ระบุเพิ่มเติมว่า “จากมุมมอง
 ของคนที่ทำค่ายละครนะครับ เขาก็ไม่ได้มองถึงระบบโดย
 รวมแบบนี้ เขาจะมองว่าละครเรื่องนี้เรตติ้งดี ขายโฆษณา

ได้ ก็เป็นเงินของช่อง ของค่ายอะไรกันไป คือเขามองแค่
 ในส่วนนี้ เป็นหนังออกไปออนแอร์ คือเขามองเหมือนคนที่
 ทำทีวี เขามองแบบนี้แต่เขาไม่ได้มองว่ามันคือมูลค่าที่มัน
 เกิดจากตัวฮีโร่ คาแรคเตอร์ดีไซน์เนี่ยมันจะไปทำอะไร คือ
 ตอนนั้นก็ไม่มีสินค้าเลยนะ คือมันตกลงตรงที่ไม่มีสินค้า
 เนี่ย เขาก็มองแค่ค่าเรตติ้งมันเท่านั้น มีค่าโฆษณาเท่านั้น
 เขาก็มองแค่จุดๆ นั้นเอง” อย่างไรก็ตามซูเปอร์ฮีโร่ไทย
 ในละครก็นับได้ว่าการแพร่หลายมากที่สุด เพราะเป็น
 ละครที่ประชาชนโดยมากของประเทศให้ความสนใจ หาก
 ได้รับการพัฒนาคิดต่อยอดและวางแผนอย่างเป็นระบบใน
 รูปแบบของอุตสาหกรรมซูเปอร์ฮีโร่อย่างแท้จริง ซูเปอร์
 ฮีโร่ไทยในละคร จะเป็นประเภทของซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติ
 ไทยที่มีโอกาสประสบความสำเร็จได้ จากฐานของกลุ่มผู้
 บริโภคที่มีจำนวนมากและเข้าถึงได้ง่าย

ตารางที่ 3 ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในละครโทรทัศน์

ปี	ชื่อเรื่อง	ผู้แต่ง/ผลิต/กำกับ
2534	ไมดัล ยอดอัศวิน	โทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5
2549	ขบวนการสปอร์ตเรนเจอร์	บริษัท ทูนาทาวน์ เอ็นเตอร์เทนเมนต์
2549	ขบวนการคริสตัล ไนท์	บริษัท ทูนาทาวน์ เอ็นเตอร์เทนเมนต์
2549	นรสิงห์	สถานีโทรทัศน์ไอทีวี
2553	นักสู้พันธุ์ขาวเหนียว	สยาม น่วมเศรษฐี / บริษัท คำพอดี จำกัด
2555	ลูกผู้ชายไม้ตะพด	เอกภพ ดันหยงมาศกุล / กันตนา
2557	ลูกผู้ชายพันธุ์ดี	ธงชัย ประสงค์สันติ / บริษัท พอดีคำ เอ็นเตอร์เทนเมนท์ จำกัด
2558	ยอดมนุษย์ดาบเทวดา	ธนาพล ฝั่งดี / บริษัท พอดีคำ เอ็นเตอร์เทนเมนท์ จำกัด
2559	มีไรการ์ ที่วัน	Courage Force, Inc.
2561	นักสู้สะท้านฟ้า	ธนาพล ฝั่งดี / บริษัท พอดีคำ เอ็นเตอร์เทนเมนท์ จำกัด บริษัท มีเดีย ซีน จำกัด

4. ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในงานโฆษณา

ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในงานโฆษณา อาจจะมีให้พบเห็นกันมากอย่างแพร่หลาย หากแต่ในวิจัยชิ้นนี้ได้ให้ความจำกัดความของตัวละครซูเปอร์ฮีโร่ไว้ว่า บุคคลที่กระทำการเยี่ยงวีรบุรุษ ด้วยการใช้ความสามารถที่เหนือกว่าความสามารถตามปกติของมนุษย์ หรือกล่าวได้ว่าเป็น “ยอดมนุษย์” โดยมีลักษณะที่มาของพลังหรือความสามารถ

พิเศษที่เป็นเหตุเป็นผล ด้วยเหตุนี้งานโฆษณาโดยมากจึงไม่สามารถถูกนำมาศึกษาได้ในวิจัยชิ้นนี้ เพราะงานโฆษณานั้นมักจะใช้ซูเปอร์ฮีโร่ในเพียงแค่รูปลักษณ์เพียงเท่านั้น หากแต่ไม่มีเหตุและผลของพลังที่สอดคล้องและไม่มีเรื่องราวเกี่ยวกับการผจญภัยเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังเช่น บั๊แมน และกัณฑ์แมน ซึ่งไม่ได้รับการออกแบบอะไรเกี่ยวกับการออกแบบพื้นฐานตัวละคร

ภาพที่ 3 ตัวอย่างซูเปอร์ฮีโร่ไทยในงานโฆษณา บั๊แมน (ซ้าย) และกัณฑ์แมน (ขวา)

ที่มา: <https://www.youtube.com/watch?v=OoosDv4ugeY>, <https://www.youtube.com/watch?v=yfV-IMOq6tc>

อย่างไรก็ตาม ยังพบการนำเสนอตัวละครเฟื่องงานโฆษณาที่มีการวางแผนประชาสัมพันธ์ในเชิงอุตสาหกรรมซูเปอร์ฮีโร่เพื่อหาผลกำไรทางธุรกิจ โดยมากจะเป็นลักษณะของซูเปอร์ฮีโร่ที่ได้รับการออกแบบพื้นฐานตัวละครมาแล้ว และเจ้าของลิขสิทธิ์หรือผู้ออกแบบนำมาใช้ประโยชน์ต่อยอดทางธุรกิจต่อไป หรือใช้เป็นส่วนหนึ่งของแผนการ

ตลาดแบบ IMC ดังเช่น H-Man ของผู้ให้บริการเครือข่ายความเร็วสูง True Move H และ K-Heroes ของธนาคารกสิกรไทย โดยสามารถสรุปรายชื่อซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยที่ถูกนำเสนอในงานโฆษณา โดยมีการประชาสัมพันธ์ในเชิงอุตสาหกรรมซูเปอร์ฮีโร่ได้ตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในงานโฆษณา

ปี	ชื่อเรื่อง	ผู้แต่ง/ผลิต/กำกับ
2548	โจ้เรนเจอร์	บริษัท โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น จำกัด
2548	K-Heroes	โอกิลลี่ แอนด์ เมเธอร์ (ประเทศไทย)
2559	H-Man	บริษัท เรียวลูฟ จำกัด

5. ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในการแสดงสด

การนำเสนอตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในรูปแบบการแสดงสดนั้น แทบไม่ปรากฏให้เห็นอย่างแพร่หลาย แตกต่างจากสื่อชนิดอื่น ซึ่งจากการสืบค้นพบเพียง Bettaranger ขบวนการปลากัดหัวใจยอดนักสู้ ในปี พ.ศ. 2559 โดยชัยยันต์ สุยะเวช (ตาโปน) และราม ทัศนพจนามาตย์เท่านั้น ที่ปรากฏหลักฐานการแสดงและนำเสนอสู่สาธารณะอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้ยังมีซูเปอร์ฮีโร่อื่นๆ จากงานโฆษณาที่ใช้การแสดงสดเป็นส่วนประกอบเพื่อวัตถุประสงค์ในการประชาสัมพันธ์เช่น K-Heroes หรือ H-Man แต่ก็

มิได้มีการนำเสนอแบบดำเนินเรื่องราวแต่อย่างใด

6. ซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในภาพยนตร์แอนิเมชัน

จากการศึกษา พบว่าซูเปอร์ฮีโร่ไทยในภาพยนตร์แอนิเมชันนั้นยังมีจำนวนน้อยอยู่มากเมื่อเทียบกับสื่อประเภทหนังสือการ์ตูน โดยส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นลักษณะของภาพยนตร์แอนิเมชันประเภทซีรีส์บนสื่อโทรทัศน์ที่มุ่งเน้นกลุ่มผู้ชมที่เป็นเด็กเล็ก ซึ่งสอดคล้องกับอุตสาหกรรมภาพยนตร์แอนิเมชันของไทย ที่โดยมากจะมุ่งเน้นไปที่ผลงานที่มีขนาดสั้น เช่น โฆษณา หรืองานเบื้องหลังจากต่างประเทศเสียมากกว่า

ตารางที่ 5 ซุปเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยในงานภาพยนตร์แอนิเมชัน

ปี	ชื่อเรื่อง	ผู้แต่ง/ผลิต/กำกับ
2555	ริวจิไฟว์	บริษัท ทีไอจีเอ จำกัด
2555	ซูเปอร์ฮีโร่ หล่อช่วยได้	บริษัท 8 Dimensions
2556	ซูเปอร์ฮีโร่ สวยช่วยได้	บริษัท 8 Dimensions

แนวทางที่ต้องคำนึงถึงในการพัฒนาอุตสาหกรรมตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ผลิตและผู้ออกแบบซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย ทั้งหกท่านสามารถสรุปแนวทางในการพัฒนาอุตสาหกรรมตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยได้ดังต่อไปนี้

1. **ควรมีการวางแผนอย่างเป็นระบบบนรากฐานการคิดแบบอุตสาหกรรมซูเปอร์ฮีโร่แบบครบวงจร** ทั้งนี้เพราะการพัฒนาตัวละครซูเปอร์ฮีโร่ที่ยั่งยืนนั้นไม่อาจที่จะใช้เพียงสื่อหนึ่งสื่อใดได้ หากแต่จะต้องใช้การสื่อสารในรูปแบบที่หลากหลายเพื่อสร้างความผูกพันระหว่างผู้บริโภคและตัวละคร เช่น ของเล่น สินค้าลิขสิทธิ์ หนังสือการ์ตูน ภาพยนตร์ ร่วมกันเป็นต้น

2. **ผู้ลงทุนควรมีความเข้าใจและเชื่อมั่นในธรรมชาติและวงจรการพัฒนาของตัวละครซูเปอร์ฮีโร่** เพราะในการสร้างความผูกพันระหว่างตัวละครและผู้บริโภคนั้นต้องใช้เวลา และต้องกระทำแบบค่อยเป็นค่อยไป กล่าวคือตัวละครจะต้องมีส่วนร่วมและเติบโตขึ้นไปพร้อมกับสิ่งแวดล้อมและสังคมของผู้บริโภค ดังนั้นแผนการลงทุนควรจะต้องทำแบบต่อเนื่องและค่อยเป็นค่อยไป

3. **ควรมีการออกแบบภาพลักษณ์ที่มีความเป็นสากล** ในปัจจุบันการยึดเหนี่ยวหรือนำเสนอความเป็นไทยในรูปแบบลักษณะของไทยประเพณีนั้น ได้สร้างความน่าเบื่อหน่ายให้กับผู้บริโภคและผู้ผลิตเองเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุว่าในการสร้างเอกลักษณ์ของตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยนั้น มี

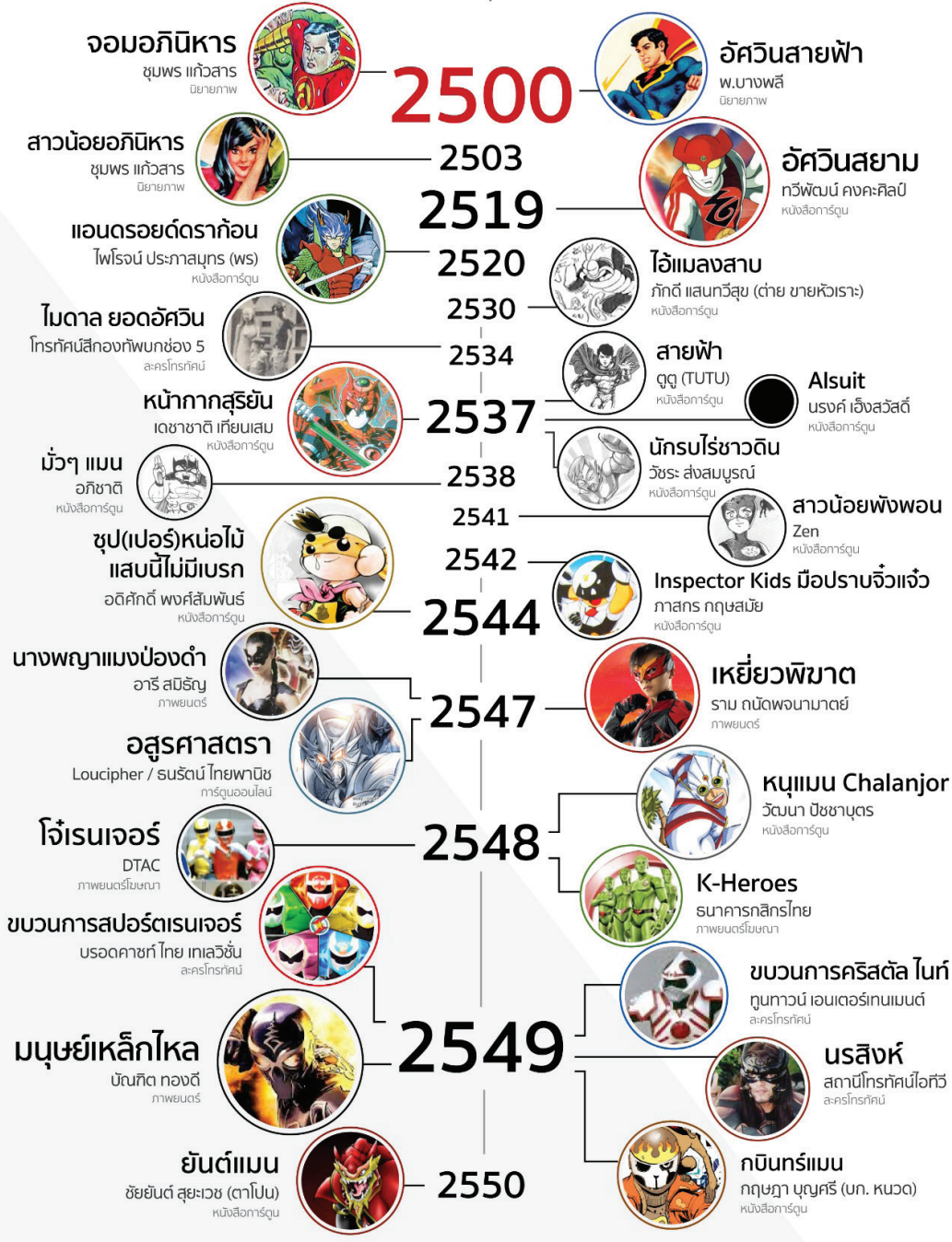
วิธีการนำเสนอมากมายหลากหลายรูปแบบ ไม่จำเป็นต้องยึดติดกับลักษณะของประเพณีไทยแต่อย่างใด นอกจากนี้เนื่องด้วยผู้บริโภคที่สนใจในตัวละครแนวซูเปอร์ฮีโร่มีอยู่หลากหลายกลุ่ม การออกแบบที่เป็นสากลจะทำให้ช่องทางด้านการตลาดเปิดกว้างยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถทำการตลาดได้ทั้งภายในและนอกประเทศ

4. **เนื้อเรื่องต้องสามารถเข้าถึงผู้บริโภค และมีความสัมพันธ์กับบริบทของวัฒนธรรมสมัยนิยมของไทย** เพื่อสร้างความผูกพันระหว่างผู้บริโภคกับตัวละคร และเพื่อเป็นกระจุกสะทอนภาพความต้องการหรือปัญหาต่างๆของสังคม เจกเช่นซูเปอร์ฮีโร่จากต่างประเทศที่ทำหน้าที่เช่นนี้มาเป็นเวลานาน

5. **ผู้บริโภคควรมีทัศนคติที่เปิดกว้างต่อตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย** ทัศนคติในแง่ลบต่ออุตสาหกรรมซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยนั้น นับว่าเป็นอีกหนึ่งอุปสรรคที่ดูจริงจังไม่แพ้ตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยสามารถพัฒนาไปได้ไกลจริงอยู่ที่คุณภาพของซูเปอร์ฮีโร่ของไทยอาจจะไม่ทัดเทียมเท่าต่างซูเปอร์ฮีโร่จากต่างชาติ หากแต่ผู้บริโภคเองก็ควรจะต้องเลือกมองปัญหาที่เกิดด้วยความเข้าใจ อย่าใช้ความรู้สึกที่ว่า หากเป็นซูเปอร์ฮีโร่ไทยจะต้องไม่ดี จะต้องดลกหรือมองเป็นของคุณภาพต่ำเพียงอย่างเดียว เพราะตัวละครซูเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทยบางตัวก็มีคุณภาพที่ดี หากเพียงแต่ต้องการการสนับสนุนที่ต่อเนื่องเพียงเท่านั้น

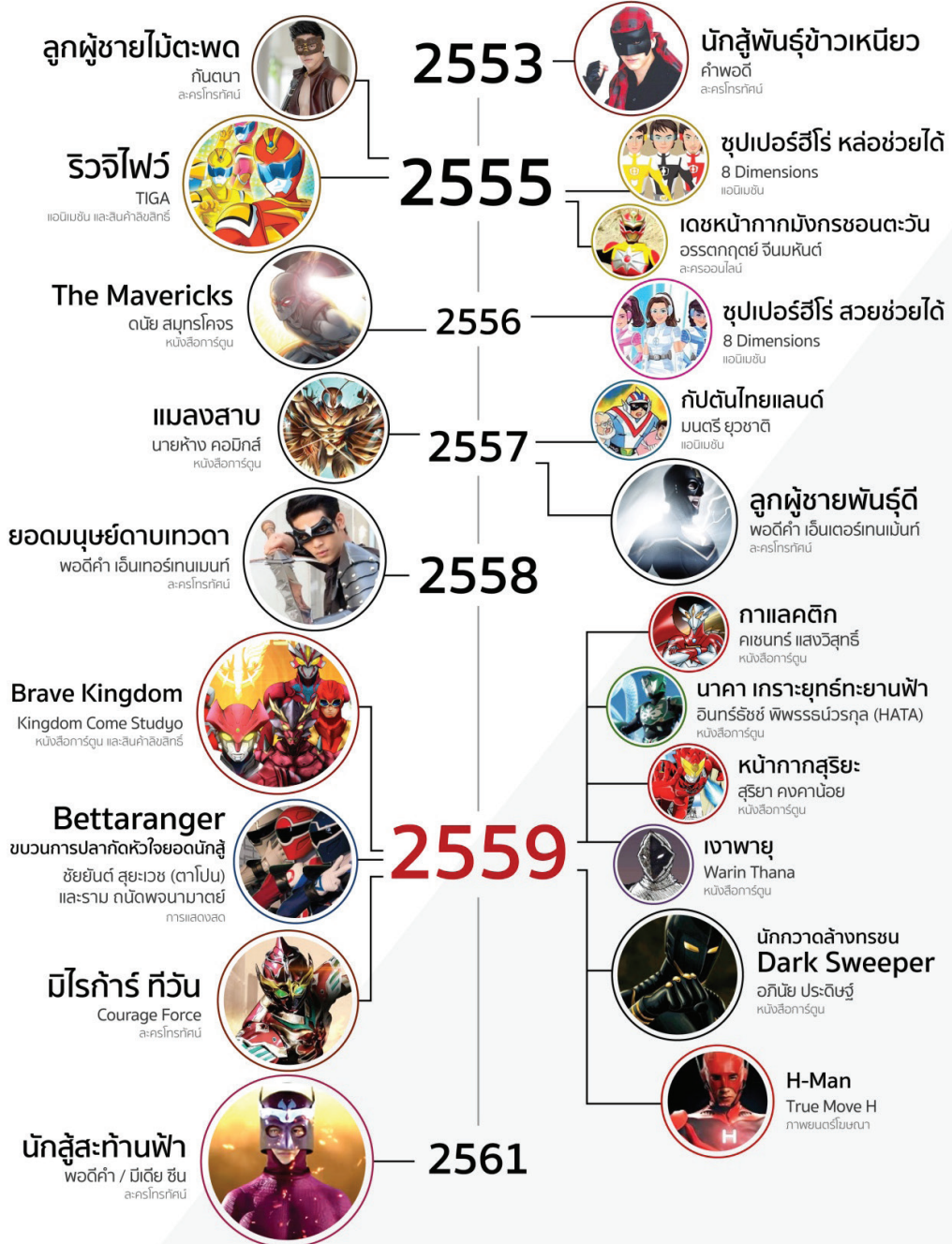
จัดลำดับซูเปอร์ฮีโร่ไทย

เรียงตามปีพุทธศักราช

จัดลำดับซูเปอร์ฮีโร่ไทย

เรียงตามปีพุทธศักราช

เอกสารอ้างอิง

- คุระทอง, นีรวาณ. (2553). **ประวัติย่อการ์ตูนไทย**.
กรุงเทพฯ: เลียด คอมมิค.
- ถนัดพจนานามาศย์, ราม. (2561) ชุปเปอร์ฮีโร่สัญชาติไทย/
Interviewer: วรณยศ.
- Campbell, J. (1993). *The Hero with a Thousand
Faces*: Fontana Press.
- Campbell, J. (2008). *The hero with a thousand
faces* (3rd ed.): New World Library.
- Lee, S. (2013). What is a superhero? Retrieved
August 28, 2016, from <https://blog.oup.com/2013/11/stan-lee-on-what-is-a-superhero/>
- Loeb, J., & Morris, T. *Heroes and Superheroes*.
Marvel.com. (2016). *Marvel Consumer Products/
Licensing*. Retrieved February 16, 2017,
from <http://marvel.com/help/category/11>
- Winterbach, H. (2006). *Heroes and superheroes:
from myth to the American comic book*.
SAJAH, 21(1), 114-134.